

Spectacolul obiceiurilor și problemele lui

Pe marginea Festivalului „Cîntecele Oltului“

În peisajul atât de divers al manifestărilor folclorice, „Cîntecele Oltului“ — festival ajuns la cea de-a IX-a ediție (desfășurat la Rîmnicu Vilcea și Călimănești, între 5 și 7 august) — se impune ca o acțiune de un netăgăduit prestigiu. Evitînd eclectismul și tendința spre spectaculos în sine, organizatorii au conferit acestui Festival un profil tematic, o personalitate distinctă, l-au integrat în seria acțiunilor menite să împlinească, în timp, un scop clar definit: în cazul de față, valorificarea în spectacol a obiceiurilor și tradițiilor populare.

Consecvent acestei tematici, Festivalul a devenit, cu anii, un adevărat laborator de creație, o tribună artistică deschisă confruntărilor între realizatori și specialiști, un prilej de verificare (sau de afirmare) a unor experimente. Fără a rupe cu tradiția (și la această manifestare se acordă premii și distincții), latura competitivă nu devine dominantă, dimpotrivă, primează, într-o atmosferă destinsă, prietenească, spiritul de colaborare, interesul reciproc real și sincer. În acest context, dezbaterile, organizate pe marginea performanțelor scenice concrete, se concentrează asupra problemelor de fond, teoretice și metodologice, privind actul transpunerii în spectacol a unora dintre fenomenele complexe de viață spirituală a poporului nostru: obiceiurile. Relevăm — pentru precizarea profilului Festivalului — și o a doua trăsătură care îl definește: tendința de a pune în evidență unitatea în diversitate a creației populare, care, în cadrul „Cîntecelor Oltului“, îmbrățișează cele șase județe scăldate de apele riului — de la izvoare (Hașmașul Mare) și pînă la vărsarea în Dunăre (județele Harghita, Covasna, Brașov, Sibiu, Vilcea și Olt).

Nu ne propunem aici să prezentăm și să comentăm fiecare dintre spectacolele celor șase județe, deoarece le considerăm — așa cum, dealtfel, au afirmat și realizatorii — ca produsele unei etape de lucru, perfectibile. Dorim, însă, pornind de la discuțiile purtate în cadrul colocviului de metodică (și folosind spectacolele ca exemple concrete), să dezbatem cîteva dintre problemele pe care le considerăm importante, atît din perspectiva teoretică, cît și din cea a realizării artistice.

Cele șase spectacole au avut darul de a demonstra posibilitatea unor modalități diferite de valorificare, în spectacol, a obiceiurilor, potrivit viziunii realizatorului.

Cele mai multe formații au transpus scenice fapte de folclor autentic existent în viața spirituală a colectivității date.

Așa au procedat: formația din Luna de jos (Harghita), încercînd să ne sugereze atmosfera unei șezători de pe valea Ghimeșului; ansamblul folcloric din Augustin (Brașov), înfățișînd momente dintre cele mai semnificative ale nunții țărănești din zona Rupea; apoi, ansamblul „Buzduganul“ din Mohu (Sibiu), cu un străvechi obicei de muncă, prilejuit de încheierea secerișului.

Spre deosebire de această apropiere a actului artistic de fenomenul autentic folcloric, spectacolul intitulat *Dragu-mi-i vara la munte*, prezentat de ansamblul din Mălaia (Vilcea), recrează pe scenă, în baza unui scenariu inspirat din viața pastorală, un tablou sugestiv, care sintetizează, ridicînd la nivel de simbol, tradițiile de muncă, de cîntec și joc ale localnicilor.

Document artistic, creație de inspirație folclorică sau simplu pretext creionat fugitiv, toate aceste modalități posibile de abordare spectaculară a obiceiurilor aduc în discuție două probleme-cheie: respectarea autenticității modelului preexistent și realizarea artistică în termenii spectacolului scenic.

Este incontestabil că traducerea limbajului folcloric (care presupune un anumit tip de relații între emițători și receptori, care are norme proprii de folosire a codurilor și în care mesajul este, îndeobște, polisemic) în limbaj spectacular-artistice presupune un anumit grad, mai mare sau mai mic, de subiecti-

artificialitate, de artificialitate derivată din necesitatea construirii — conform viziunii realizatorilor, dar și în funcție de normele impuse de contextul spectacolului scenic — a unui nou text folcloric, extras direct sau inspirat din discursul amplu și atît de complex al obiceiului fixat ca model.

Desigur, obiceiurile au, ele însele, un pronunțat caracter de spectacol. Și, chiar dacă față cu spectacolul scenic, ele sînt substanțial diferite, structura lor formală aparține unui model comun. Dar, oare, ne putem imagina — oricît am vrea să fim de „autentici” — simpla translație sau „citarea” acestui amplu discurs folcloric, pe scîndurile unei scene, în fața unui public spectator? E clar că nu. Autenticitatea trebuie înțeleasă, în cazul de față, nu ca o copie a realității, ci ca respectare a adevărului artistic și de viață, a substanței și a semnificațiilor profunde pe care le încorporează un obicei.

Construcția „artificială” a scenariului (fie că este fixat prin scris sau nu) impune, așadar, un proces preliminar de selecție, de sintetizare, de abstractizare, pentru a retranscrie în limbaj teatral un obicei. Decodificarea corectă și completă a semnificațiilor obiceiului, în totalitate, ca și a fiecărei secvențe sau moment în parte, cunoașterea funcțiilor conferite fiecărui element artistic sau extraartistic, ca și a rolurilor pe care le dețin participanții, toate acestea depind de cercetarea cît mai exactă și de pătrunderea cît mai adîncă în complexitatea obiceiului.

Nu este vorba, așadar, să descriem un obicei, ci, selectînd unul sau mai multe momente semnificative, să sugerăm publicului ceea ce este și înseamnă respectivul obicei pentru viața spirituală a unei colectivități.

O șezătoare privită doar ca un prilej de muncă în comun și de petrecere (așa cum a fost prezentată de formația din Luna de jos) rămîne un simplu pretext pentru performanțe artistice. Dar, aceeași șezătoare, privită și ca un ceremonial premarital — cum, de fapt, este — ar fi conferit punerii ei în scenă o semnificație existențială, în măsură să motiveze logic și natural interrelațiile actorilor și să ofere acestora posibilitatea unei participări afective spontane și a unor evoluții firești, mai puțin teatrale.

Autenticitatea transpunerii pe scenă a unui obicei se materializează prin perfecta adecvare a tuturor componentelor artistice sau extraartistice. Abaterile flagrante sînt datoare intervenției „creatoare” a realizatorilor, care, fie din necunoașterea tradiției locale, fie din dorința de „îmbogățire” sau de explicitare forțată a conținutului, introduc texte confecționate ad-hoc, melodii și dansuri de efect, dar străine contextului respectiv, o costumație neadecvată etc.

O altă problemă care se impune discuției este cea a unității de stil pe care o reclamă spectacolul obiceiurilor.

În funcție de modalitatea transpunerii scenice pentru care realizatorii au optat, dar, mai ales, în funcție de calitatea și de obria

interpretelor (din mediul rural sau urban), un obicei poate fi interpretat realist, „așa cum se petrece în viață”, sau stilizat. Opțiunea pentru redarea realistă reclamă o deosebită capacitate de improvizație, spontaneitate și o totală angajare afectivă din partea interpreților, folosirea elementelor specifice dialectale în texte, muzică, dans, iar, uneori, recuzită și acțiuni naturaliste. O realizare de acest fel urmărește, în principal, redarea atmosferei locale, ceea ce s-a reușit în nunta prezentată de formația din Augustin (Brașov).

Se poate (și formația din Sf. Gheorghe a dovedit aceasta, în scurțul pretext de clacă pe care l-a prezentat) ca obiceiul să fie stilizat, teatralizat, lăsîndu-se, deliberat, să precumpănească interpretarea actoricească. Dar mixarea stilurilor, alternarea unor momente naturaliste cu altele, teatralizate, a acțiunilor dramatice, cu secvențe coregrafice, a cînteecelor și strigăturilor autentice, cu versuri recitate academic, a replicilor spontane, improvizate, cu versuri confecționate etc., toate acestea sînt inconsecvențe, care sfîșie unitatea spectacolului și scad valoarea lui reprezentativă.

Poate, mai mult decît orice spectacol folcloric, punerea în scenă a unui obicei reclamă o „viziune regizorală” (eventual, chiar intervenția unui regizor profesionist). Intervenția regizorală constă în realizarea unui echilibru între exigențele estetice (de plastică generală și de dinamică a spectacolului) și cele pe care le impune caracterul ceremonial al obiceiului. Folosirea neechilibrată a spațiului scenic, concentrarea acțiunilor într-un singur loc și orientarea lor, de predicție, în raport cu publicul, dispunerea arbitrară a personajelor, în forme spațiale standardizate (semicerc, linie), fără a ține cont de raporturile dintre ele, sînt cîteva dintre scăderile de ordin regizoral care au marcat chiar și cele mai bune spectacole.

În finalul acestui comentariu, am dori să întîrziem și asupra unui alt element de bază al spectacolului: interpretarea. Ca reflex al conștientizării actului spectacular, ca și al netei diferențieri ce se produce între actori și spectatori, interpretarea pe scenă, spre deosebire de modul tradițional, prezintă un anumit grad de artificialitate. Oricît de sinceră, de spontană, de autentică se vrea trăirea pe scenă a faptului de folclor, noul context impune o anumită distanțare față de propria performanță, o atitudine demonstrativă, declarativă, dorința de a convinge, de a comunica direct cu publicul, la care — în special în cazul interpreților nerutinați — se adaugă emotivitatea. Depășirea acestui prag psihologic cere o bună îndrumare pedagogică, o educație și un antrenament anume, al scenei. Dar, poate, mai mult decît autodepășirea emotivității, cheia intrării „în rol” rezidă în cunoașterea explicită (atît de către actorii principali cît și de către figurație) a motivărilor acțiunilor și stărilor afective subiacente.